



—
Верховний
Суд

ОГЛЯД РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ
З ПРАВ ЛЮДИНИ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ
ДІТЕЙ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХНІХ
НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ

За період з 01.01.2019 по 01.10.2019

Зміст

| | |
|---|----|
| 1. Справи про позбавлення батьківських прав або ж визнання батьківства | 5 |
| 2. Справи щодо визначення місця проживання дитини | 10 |
| 3. Справи про надання доступу до спілкування та/або усунення перешкод у спілкуванні з дитиною, забезпечення побачень з дитиною батькам або близьким родичам | 14 |
| 4. Справи щодо застосування положень Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей | 19 |

Огляд містить опис практики ЄСПЛ у справах про права дітей та забезпечення їхніх найкращих інтересів. У цих справах наведено позиції ЄСПЛ щодо таких аспектів, як: порядок та підстави позбавлення батьківських прав, визнання батьківства [в тому числі строк позовної давності та початок його обрахунку щодо таких заяв (CASE OF M. T. v. UKRAINE)]; процедура визначення місця проживання дитини; порядок надання доступу до спілкування або ж усунення перешкод у спілкуванні з дитиною, коло близьких осіб, які мають право вимагати такого доступу та якість законодавства, яке регулює ці питання (CASE OF V. D. AND OTHERS v. RUSSIA); підстави та порядок застосування Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, система, повноваження та ефективність роботи уповноважених органів державної влади, на які покладено обов'язок реалізовувати в країнах-учасницях норми цієї міжнародної угоди (CASE OF VLADIMIR USHAKOV v. RUSSIA).

В одній зі справ, що стосувалася позбавлення батьківських прав, – STRAND LOBBEN AND OTHERS v. NORWAY ЄСПЛ висловив бачення щодо меж втручання держави у питання здійснення батьківських прав, констатувавши порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на повагу до приватного і сімейного життя) щодо матері (заявниці) та її сина (заявника) у зв'язку з тим, що національні органи влади позбавили заявницю батьківських прав щодо заявника і надали право прийомній сім'ї усиновити останнього.

Велика Палата ЄСПЛ у своєму рішенні, окрім іншого, зазначила, що організація уповноваженими органами державної влади неналежної кількості зустрічей матері і дитини, покладення висновків про здатність матері піклуватися про дитину на підставі таких нечастих контактів у основу рішення про усиновлення дитини прийомною сім'єю призвели до констатації порушення Норвегією статті 8 Конвенції.

Питання можливості оспорити батьківство та сукупність вимог до законодавства і його застосування у цій сфері було розглянуто ЄСПЛ у справі ROMANOV v. RUSSIA, в якій заявник оспорив своє батьківство після того, як дізнався за результатами експертизи, що не є біологічним батьком дитини. Національні суди відмовили заявнику у зв'язку з закінченням строку позовної давності на пред'явлення такої вимоги. ЄСПЛ констатував порушення статті 8 Конвенції та зазначив, що стаття 49 Кодексу про шлюб та сім'ю РФСР, що регулювала відповідні правовідносини, встановлювала негнучкий однорічний граничний строк давності для оспорування батьківства, який починав перебіг з моменту реєстрації народження дитини незалежно від усвідомлення батьком імовірності обставин, що ставлять під сумнів його батьківство. Закон не робив винятків із застосування цього строку і, зокрема, не брав до уваги чоловіків, які не дізналися про біологічну реальність дитини впродовж року після реєстрації народження дитини, автоматично перешкоджаючи останнім у можливості відмови від батьківства. Такий негнучкий термін не можна вважати «необхідним у демократичному суспільстві», оскільки він не дозволяв врахувати конкретні обставини справи та побажання зацікавлених сторін, а тому не сприяв досягненню справедливого балансу між загальними інтересами про захист правової визначеності сімейних відносин та правом батька оспорити своє батьківство у світлі інформації про біологічні дані.

У справі V. D. AND OTHERS v. RUSSIA заявниками виступили опікунка щодо дитини, яка перебувала під її опікою близько дев'яти років, та семеро інших дітей, що також перебували під опікою першої заявниці. Так, у 2010 році національні суди задовольнили вимогу батьків про повернення їм їхньої дитини, що перебувала під опікою першої заявниці. Надалі батьки перешкоджали спілкуванню дитини і заявників. ЄСПЛ констатував порушення статті 8 Конвенції у зв'язку із неспроможністю держави-відповідача забезпечити збереження взаємостосунків між дитиною та заявниками. Розглядаючи цю справу, ЄСПЛ також згадав справу NAZARENKO v. RUSSIA, у якій заявник втратив усі свої батьківські права, включаючи право спілкування, стосовно дитини, яку він виховував як свою власну впродовж кількох років, після того, як було встановлено, що він не був її біологічним батьком, і у якій ЄСПЛ вже висловив стурбованість щодо негнучкості російських законодавчих положень, що регулюють право спілкування між дітьми і близькими особами.

У справах про застосування Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, зокрема у справі O. C. I. AND OTHERS v. ROMANIA, ЄСПЛ, констатувавши порушення статті 8 Конвенції, застеріг країн-учасниць від автоматичного або механічного застосування положень зазначеної угоди. Так, у наведеній справі судові органи Румунії постановили повернути дітей заявниці до Італії, де проживав їхній батько, не взявши до уваги твердження і надані заявницею докази про факти домашнього насильства та жорстокого поводження батька з дітьми. Крім того, з рішень національних судів було зрозуміло, що ризик зазнати насильства з боку батька не спростований, однак висловлювалося сподівання, що італійська влада зможе реагувати та захищати дітей від будь-яких зловживань їхніми правами. Однак, на думку ЄСПЛ, наявність взаємної довіри між органами захисту дітей не означає, що держава, до якої діти були помилково повернуті, зобов'язана повернути їх назад у оточення, де є серйозний ризик зазнати домашнього насильства через те, що органи влади в державі, в якій дитина перебувала за звичайним місцем проживання, здатні вирішувати випадки насильства над дітьми вдома.

Отже, відповідно до висновків ЄСПЛ у окресленій сфері, взаємна потреба батьків і дітей у сімейному контакті один з одним є чи не найважливішою складовою поняття «сімейне життя», і заходи, що перешкоджають задоволенню таких потреб, є втручанням у відповідне право, захищене статтею 8 Конвенції. Тому такі заходи мають обов'язково відповідати нагальній соціальній потребі, що переслідується, та не порушувати справедливий баланс, який повинен бути досягнутий між відповідними конкуруючими інтересами, з пріоритетом забезпечення найкращих інтересів дитини.

1. Справи про позбавлення батьківських прав або ж визнання батьківства

1.1. CASE OF STRAND LOBBEN AND OTHERS v. NORWAY

(Application no. 37283/13)

Перегляд в порядку статті 43 Конвенції.

Справа стосувалася рішення національних органів про позбавлення заявниці батьківських прав та надання дозволу прийомним батькам на усиновлення її сина Х. 30 листопада 2017 року більшістю голосів Палата суддів ЄСПЛ прийняла рішення про відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

30 січня 2018 року заявники звернулися до ЄСПЛ із клопотанням про передачу справи на розгляд Великої Палати згідно з вимогами статті 43 Конвенції. 9 квітня 2018 року Велика Палата ЄСПЛ задовольнила клопотання заявників.

Заявниками є Т. (матір) та Х. (її син). У травні 2008 року заявниця звернулася до органу захисту дітей, оскільки була вагітна та перебувала у життєво складному становищі: не мала постійного місця проживання; тимчасово проживала з батьками та прийняла пропозицію органу захисту дітей залишитись у сімейному центрі в перші місяці життя дитини, для того щоб можна було оцінити її спроможність забезпечити належний догляд за дитиною. За період перебування в центрі із заявницею проводилися консультації щодо материнства, а також надавалася психологічна допомога.

Зрештою, після спливу одного місяця від народження Х., заявниця вирішила покинути сімейний центр. Працівники центру були стурбовані станом здоров'я дитини, оскільки Х. втратив багато ваги та не мав достатнього харчування. Органи влади вжили невідкладних заходів по догляду за дитиною – передали Х. до прийомної родини.

Дитина залишалась у прийомній родині протягом наступних трьох років, поки органи соціального захисту не надали згоди на його усиновлення в грудні 2011 року.

У 2010 році національні суди встановили, що припинення державної опіки над Х. не відповідає найкращим інтересам дитини, враховуючи його потреби у догляді та обмеженість батьківських навичок у матері. Зокрема, апеляційний суд вказав, що перебування у прийомній сім'ї має бути довготривалим; зустрічі заявниці та Х. не можуть мати на меті повернення Х. до його біологічної матері, а тому не можуть відбуватися частіше ніж чотири рази на рік.

У 2011 році Комісія соціального добробуту округу прийняла рішення про позбавлення заявниці батьківських прав та надання дозволу на усиновлення.

Комісія заслухала 21 свідка протягом трьох днів; на засіданні була присутня заявниця – матір Х., інтереси якої також представляв адвокат. Комісія підсумувала, що усиновлення відповідало б найкращим інтересам дитини.

Заявниця оскаржила рішення Комісії до суду, у 2012 році відбулися судові слухання. Заявниця була присутня на судових слуханнях разом із представником протягом трьох днів заслуховування свідків професійним суддею, психологом та членом Комісії. Під час судових слухань було констатовано, що становище заявниці в певних сферах

її життя покращилося – вона уклала шлюб та народила ще одну дитину у 2011 році, проте не виявила покращень у розумінні та співпереживанні за свого сина, який був психологічно вразливим і потребував безпеки та підтримки.

Суди взяли до уваги той факт, що за три роки зустрічей заявниці з сином між ними не виникло психологічного зв'язку; суди також зазначили, що Х. був прив'язаний до своїх прийомних батьків, оскільки перебував з ними майже від народження, а тому усиновлення дало йому змогу почуватися членом сім'ї.

Констатоване порушення (стаття): порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) щодо обох заявників.

Дата постановлення: 10/09/2019.

Дата набуття статусу остаточного: 10/09/2019 (Велика Палата).

1.2. CASE OF HADDAD v. SPAIN

(Application no. 16572/17)

Справа стосувалася тимчасового позбавлення батьківських прав батька та подальшого усиновлення дочки всупереч волі біологічних батьків.

В січні 2012 року заявник Х. – сирієць, та його дружина – іспанка за національністю, залишили Сирію з їхніми трьома малолітніми дітьми у зв'язку із воєнними діями та прибули до Іспанії. Зі спливом одного місяця після їх прибуття дружина заявника звернулась із заявою в кримінально-процесуальному порядку за фактом домашнього насильства з боку її чоловіка.

2 лютого 2012 року суддя постановив тимчасовий обмежувальний припис, який включав в себе кримінально-правові заходи, які забороняли заявникові наблизитись до дружини та дітей, та цивільно-правові заходи, які тимчасово позбавляли заявника батьківських прав та обов'язків.

15 червня 2012 року регіональний департамент м. Мадрида вирішив, що троє дітей заявника (у віці дев'яти, шести та одного року) позбавлені батьківського піклування, а тому мають бути поміщені до притулку. Заявника не було проінформовано про таке рішення. Заявник дізнався про слухання щодо підтвердження батьківства з офіційної газети м. Мурсія.

27 вересня 2013 року кримінальний суд виправдав заявника за всіма пред'явленими йому обвинуваченнями та скасував кримінально-правові та цивільно-правові заходи від 2 лютого 2012 року.

11 лютого 2015 року суд першої інстанції м. Мурсія встановив місце проживання доньки заявника з прийомною сім'єю у зв'язку з її усиновленням. 13 березня 2015 року заявник та його дружина подали окремі апеляційні скарги на це рішення. 7 квітня 2016 року їхні апеляційні скарги були відхилені, а попереднє рішення суду – залишено без змін.

26 лютого 2016 року регіональний департамент м. Мадрида припинив опіку над двома синами заявника та прийняв рішення про їх повернення батькові. Заявник подав скаргу amparo¹ до Конституційного суду та стверджував, що судові рішення не сприяли

¹ Процедура amparo – спеціалізований інститут конституційного контролю.

відновленню зв'язку його дочки з сім'єю у зв'язку з помилками у висновках органів державної влади, якими керувались суди при постановленні своїх рішень. Конституційний суд визнав апеляцію заявника в порядку amparo неприйнятною.

Констатоване порушення (стаття): порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Дата постановлення: 18/06/2019.

Дата набуття статусу остаточного (відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції): 18/09/2019 (Палата).

1.3. CASE OF V. D. AND OTHERS v. RUSSIA

(Application no. 72931/10)

Справа стосувалася повернення дитини, яка близько дев'яти років перебувала під опікою першої заявниці, біологічним батькам та позбавлення в подальшому першої заявниці та інших права на доступ до спілкування з дитиною.

Заявники є громадянами Росії та проживають у м. Астрахань.

Перша заявниця була або є опікуном інших семи заявників, у тому числі і Р., який перебував під її опікою з 20 липня 2001 року по 29 липня 2010 року.

Так, одразу після народження в Р. було діагностовано декілька серйозних захворювань, тому перші 8 місяців свого життя він провів у лікарні. Оскільки батьки Р. вважали, що не зможуть забезпечити належного догляду за дитиною, вони домовилися з першою заявницею про опіку їхньої дитини, зважаючи на те, що перша заявниця мала кваліфікацію в галузі медицини та педіатрії.

У листопаді року рішенням суду першу заявницю було призначено опікуном Р. У рішенні зазначалося про неможливість батьків забезпечити належний догляд Р., в результаті чого вони дали письмову згоду на призначення першої заявниці опікуном. У 2007 році біологічні батьки Р. висловили своє бажання повернути Р., оскільки стан здоров'я дитини покращився та був стабільним. Перша заявниця відмовилася повернути Р. і розпочала судовий процес щодо позбавлення батьків батьківських прав.

Перша заявниця зазначала, що батьки залишили дитину в лікарні. Протягом всього часу до цього вони не проявляли інтерес до життя, здоров'я та розвитку дитини. Зауважувала, що батьки Р. жодного разу не відвідали його, а надана матеріальна допомога була недостатньою з огляду на особливі потреби дитини. Перша заявниця стверджувала, що повернення Р. було частиною плану покращення їхніх житлових умов, оскільки наявність у родині дитини-інваліда може стати підставою для отримання ними соціального житла.

У листопаді 2008 року суд першої інстанції відхилив заяву першої заявниці; відповідне рішення суду було підтримане судом апеляційної інстанції в березні 2009 року.

26 лютого 2009 року суд першої інстанції відхилив клопотання батьків про повернення їм сина, зазначивши, що в інтересах дитини – залишатись разом із першою заявницею.

У невстановлену дату батьки Р. звернулися до суду із заявою про усунення перешкод у спілкуванні з Р. Скаржилися на те, що перша заявниця перешкоджала у спілкуванні

з Р., та просили забезпечити доступ до дитини. Своїм рішенням від 7 травня 2009 року суд першої інстанції задовольнив клопотання батьків і встановив, що побачення з Р. мають відбуватися кожної п'ятниці з 16:30 до 17:30 в будинку першої заявниці та кожної неділі с 14:00 по 16:00 в будинку батьків у присутності першої заявниці.

Надалі батьки Р. ініціювали судовий процес з метою повернення Р.

У ході судового розгляду неодноразово досліджувались матеріали контактних сесій батьків та Р. за участю психологів, під час яких було встановлено, що батьки змогли налагодити взаємний контакт з дитиною, проявляли справжню турботу та любов до неї.

У травні 2010 року суд задовольнив заяву батьків про повернення Р.

Перша заявниця оскаржувала рішення суду про повернення Р. батькам, проте її скарга була залишена без задоволення.

Р. був повернутий батькам 26 липня 2010 року.

У подальшому перша заявниця звернулася до суду з позовом від свого імені та від імені інших заявників проти батьків Р., оскільки останні перешкождали у підтримці контакту заявників з дитиною.

Проте заявникам було відмовлено у будь-якому спілкуванні з Р. Суди не взяли до уваги аргументи першої заявниці про те, що між ними було встановлено тісний контакт, та зазначили, що відповідно до положень внутрішнього законодавства лише члени сім'ї та близькі родичі можуть клопотати про підтримку спілкування з дитиною.

Констатоване порушення (стаття): відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) щодо повернення дитини до її біологічних батьків.

Порушення статті 8 Конвенції у зв'язку із неспроможністю держави відповідача забезпечити можливість збереження взаємостосунків між дитиною та заявниками.

Дата постановлення: 09/04/2019.

Набуття статусу остаточного (відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції): 09/07/2019 (Палата).

1.4. CASE OF M. T. v. UKRAINE

(Application no. 950/17)

Справа стосувалася позову заявника про визнання його батьківства, який національні суди відхилили з підстав пропущення строків позовної давності, не взявши до уваги поважність причин пропуску.

Заявник народився в 1946 році і зараз проживає в м. Берліні (Німеччина). У 2005 році він був викладачем англійської мови у школі в м. Києві. У той час він мав приватні стосунки з заміжною жінкою, яка також проживала в м. Києві. У 2006 році жінка народила дитину. У свідоцтві про народження дитини її чоловік був зазначений як батько дитини. У 2007 році заявник ініціював проведення ДНК-тесту, який підтвердив, що заявник є біологічним батьком дитини. Заявника не було обмежено у спілкуванні з дитиною; окрім цього, її мати щомісяця отримувала від заявника грошову допомогу. Він також придбав автомобіль для матері дитини. У 2011 році заявник склав заповіт, відповідно якого після його смерті спадкоємцем його майна мала бути його дитина.

Заявник спілкувався з дитиною до 2015 року, але в подальшому мати дитини повідомила заявника, що вона розлучилася зі своїм чоловіком та вирішила одружитися з громадянином Німеччини і переїхати з дитиною до Німеччини. Оскільки заявник виступив проти переїзду дитини до Німеччини, мати перешкоджала заявникові у спілкуванні з дитиною. У червні 2015 року заявник звернувся до Дарницького районного суду м. Києва з вимогою про визнання його батьківства та внесення змін до свідоцтва про народження дитини. Під час судового провадження мати дитини визнавала, що заявник надавав регулярну фінансову підтримку та брав участь у вихованні та освіті дитини. Проте вона стверджувала, що вимоги заявника мають бути відхилені, оскільки він пропустив встановлений пунктом 2 статті 129 Сімейного кодексу України річний строк позовної давності для вимоги про визнання батьківства (з огляду на те, коли він дізнався результати ДНК-тесту). Заявник зауважив у відповідь, що він не хотів порушувати сімейне становище дитини, адже до 2015 року йому не заборонялося спілкування з нею, тому він і не подавав позов раніше. Тільки тоді, коли відповідачка вирішила емігрувати до іншої країни з їхньою спільною дитиною, він офіційно звернувся до суду з позовом про визнання його батьківства.

17 листопада 2015 року районний суд задовольнив вимоги заявника та ухвалив внести зміни до свідоцтва про народження дитини і зареєструвати заявника її батьком. Районний суд вказав, що заявник пропустив строк з поважних причин. Він взяв до уваги аргумент заявника про те, що той не хотів турбувати сім'ю, завдавати шкоду дитині під час судового процесу, оскільки мати дитини не перешкоджала заявникові у спілкуванні з нею.

3 лютого 2016 року Апеляційний суд м. Києва скасував рішення районного суду і відхилив вимоги заявника з огляду на вплив строку позовної давності. Апеляційний суд зазначив, що пункт 2 статті 129 СК України передбачає строк один рік до вимог про визнання батьківства, який починається від дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про своє батьківство. Заявник дізнався про своє батьківство у 2007 році за результатами ДНК-тесту, проте звернувся до суду лише в 2015 році.

13 липня 2016 року Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ відхилив касаційну скаргу заявника.

Констатоване порушення (стаття): порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Дата постановлення: 19/03/2019.

Дата набуття статусу остаточного: 19/03/2019 (Комітет).

1.5. CASE OF ROMANOV v. RUSSIA

(Application no. 76594/11)

Справа стосувалася позову заявника про скасування його батьківства, який було відхилено національними судами з підстав пропущення заявником строку позовної давності.

18 серпня 1995 року дівчина заявника А. народила сина С.

15 травня 1997 року заявник визнав батьківство щодо С., відомості щодо якого були внесені до свідоцтва про народження дитини.

11 квітня 2002 року А. та заявник були позбавлені батьківських прав щодо С. Баба С. по материнській лінії була призначена опікуном С.

У 2003 році заявника було визнано винним в несплаті аліментів. Зрештою суди неодноразово постановляли рішення про обов'язок заявника сплачувати аліменти на утримання дитини.

2 листопада 2010 року А. розповіла заявникові, що він не є батьком С.

ДНК-тест підтвердив її доводи.

3 грудня 2010 року заявник порушив цивільне провадження щодо анулювання усиновлення С. 22 грудня 2010 року місцевий орган опіки та піклування зазначив, що заявник не усиновлював С., а визнав батьківство щодо нього; стверджували, що заявникові було відомо, що він не є біологічним батьком С.

Заявник відкликав свій позов про анулювання усиновлення та 1 лютого 2011 року подав новий позов про оспорування батьківства.

21 березня 2011 року суд першої інстанції задовольнив позов заявника та припинив батьківство заявника щодо С.

26 травня 2011 року суд апеляційної інстанції скасував це рішення та відмовив у задоволенні позову заявника. Суд вказав, що до справи заявника застосовувалися норми Кодексу про шлюб та сім'ю РРФСР від 30 липня 1969 року, оскільки дитина народилася до 1 березня 1996 року, коли набув чинності новий Сімейний кодекс Російської Федерації.

Кодекс РРФСР встановлював один рік позовної давності для оспорування батьківства, який починав свій відлік з того часу, коли ймовірний батько дізнався про те, що його було зареєстровано як батька. Заявник добровільно визнав своє батьківство щодо С. у 1997 році, проте позов про оспорування батьківства подав лише у 2010 році, а отже, пропустив строк позовної давності.

Констатоване порушення (стаття): порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Дата постановлення: 09/07/2019.

Дата набуття статусу остаточного: 09/07/2019 (Комітет).

2. Справи щодо визначення місця проживання дитини

2.1. CASE OF R.V. AND OTHERS v. ITALY

(Application no. 37748/13)

Справа стосувалася заходів захисту дітей заявниці Д. та Т. (зокрема, поміщення їх до прийомної сім'ї), тривалість застосування яких, на її думку, порушувала право на повагу до приватного і сімейного життя.

Так, заявниця була одружена з С. М.; від шлюбу у них народилося двоє дітей – Д. та Т. У вересні 2005 року С. М. та мати заявниці звернулися до місцевого центру захисту сімейного здоров'я та підтримки сім'ї, висловлюючи турботу про неадекватну

поведінку заявниці та того факту, що вона не проявляє турботу за дітей; вона влаштовувала бійки з чоловіком на очах у дітей; не повідомляла чоловіка про її місцезнаходження разом із дітьми пізно вночі.

У листопаді 2005 року прокуратура звернулася до суду з клопотанням про тимчасове поміщення дітей під опіку місцевих органів влади.

У подальшому пара вирішила розірвати свій шлюб. Під час судового розгляду справи про розірвання шлюбу заявниця клопотала про визначення місця проживання дітей разом з нею і висловила свою згоду бути під наглядом соціальних служб. На запит суду соціальні органи надали рекомендації запровадити нагляд за дітьми за місцем їх проживання в грудні 2005 року.

У 2006 році діти були поміщені під тимчасову опіку їхньої бабусі по лінії батька. Проте у квітні 2007 року психолог на запит суду надав висновок, у якому зазначив, що діти зазнають психологічного тиску, перебуваючи разом із бабусею, і ніхто з членів родини не здатен забезпечити належне перебування дітей разом з ними.

Експерт рекомендував помістити дітей до прийомної сім'ї, а всі контакти з батьками здійснювати під наглядом. З урахуванням цього національні суди негайно постановили рішення про припинення контакту з батьками, а в серпні 2007 року діти були поміщені до прийомної сім'ї. В грудні 2011 року суд повторно підтвердив необхідність перебування дітей у прийомній сім'ї, посилаючись на висновок психолога 2007 року.

Заявниця стверджувала, що заходи, які були запроваджені для захисту дітей, становили порушення їх права на повагу до приватного і сімейного життя.

Констатоване порушення (стаття): порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Дата постановлення: 18/07/2019.

Дата набуття статусу остаточного (відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції): 18/10/2019 (Палата).

2.2. CASE OF ŠIRVINSKAS v. LITHUANIA

(Application no. 21243/17)

Справа стосувалася судового процесу щодо встановлення місця проживання дитини після розлучення її батьків.

У червні 2010 року заявник одружився з І., від шлюбу з якою у вересні цього ж року в них народилася донька П. До листопада 2013 року вони проживали в будинку батьків заявника.

9 листопада 2013 року заявник зателефонував до поліції та повідомив, що він мав суперечку зі своєю дружиною, і вона вирішила покинути будинок разом із дочкою. Зі слів заявника, поліція рекомендувала йому дозволити дружині покинути будинок разом із донькою, проте домовитися з дружиною, що дитина буде проживати з кожним із батьків по черзі, поки вони не дійдуть щодо цього згоди.

У грудні 2013 року І. звернулася до районного суду із заявою про розлучення, в якій клопотала про встановлення місця проживання доньки разом із нею до прийняття судом остаточного рішення щодо цього.

Днем пізніше заявник подав клопотання про встановлення місця проживання доньки разом із ним до ухвалення рішення по суті. Окрім іншого, заявник вказав, що від народження і до листопада 2013 року донька проживала в будинку його батьків і звикла до нього. Він також навів ряд аргументів, чому вважав, що цей будинок краще пристосований до потреб дитини.

Проте суд не взяв до уваги аргументи заявника, а лише вказав, що вони будуть розглянуті на наступному етапі провадження – при визначенні постійного місця проживання дитини.

У січні 2014 року суд визначив тимчасове проживання дитини разом із матір'ю. Апеляція заявника була відхилена в квітні 2014 року.

В листопаді 2015 року районний суд ухвалив рішення про розлучення заявника та І., вказавши, що за два роки дитина звикла до нового помешкання, і що зміна місця проживання може негативно вплинути на неї.

Апеляція з питань права була відхилена Верховним судом у грудні 2016 року.

Констатоване порушення (стаття): порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Дата постановлення: 23/07/2019.

Дата набуття статусу остаточного (відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції): 23/10/2019 (Палата).

2.3. CASE OF OLINDRARU v. ROMANIA

(Application no. 1490/17)

Справа стосувалася визначення місця проживання дитини після розлучення батьків та неспроможності органів державної влади забезпечити виконання судового рішення про проживання дитини з заявницею.

Заявниця, громадянка Румунії, перебувала у шлюбі з громадянином І. Т., від якого у 2011 році в них народилася донька.

У травні 2013 року заявниця покинула сімейний будинок, донька залишилася з батьком.

Пізніше заявниця подала до суду заяву про розлучення. В ході судового провадження кожен з батьків стверджував, що дитина має залишитися з ним. 10 грудня 2013 року суд задовольнив заяву про розірвання шлюбу, а дитину залишив з батьком.

17 червня 2014 року суд апеляційної інстанції частково скасував рішення суду від 10 грудня 2013 року, зазначивши, що дитина має проживати з матір'ю. І. Т. відмовився повернути дитину матері.

4 липня 2014 року заявниця звернулася до органів виконавчої служби з метою примусового виконання рішення щодо повернення дитини. Декілька разів І. Т. (батько дитини) відвідував орган виконавчої служби і запевняв, що дитина відмовляється жити з матір'ю; на цих зустрічах були присутні працівники органів опіки та піклування.

3 жовтня 2014 року заявниця звернулася до суду з вимогою до І. Т. сплатити 1000 румунських леїв за кожен день невиконання рішення суду щодо повернення дитини. 11 травня 2015 року суд відхилив вимоги заявниці, зазначивши, що І. Т.

не заперечує проти виконання рішення суду, однак сама дитина відмовляється повертатися до матері.

6 жовтня 2014 року державний виконавець подав заяву про відкриття кримінального провадження проти І. Т. за умисне невиконання рішення суду, проте прокуратура відмовила у порушенні кримінального провадження через те, що І. Т. умисно не перешкоджав виконанню рішення суду, але сама дитина відмовлялася жити з матір'ю.

4 листопада 2014 року державний виконавець у супроводі працівників органу опіки та піклування та заявниці відвідали І. Т. та його доньку з метою перевірки, чи вона бажала залишитись з матір'ю. В результаті такої зустрічі дитина відмовилась піти разом із заявницею.

13 листопада 2014 року заявниця звернулася до органу опіки та піклування зі скаргою на бездіяльність соціального працівника під час зустрічі з дитиною, який не володів інформацією по справі та жодним чином не сприяв возз'єднанню заявниці з дитиною.

8 грудня 2014 року орган опіки та піклування звернувся до суду з заявою про забезпечення психологічного консультування. Суд задовольнив заяву органу опіки та піклування та зобов'язав заявницю, її колишнього чоловіка та їхню спільну дитину пройти тримісячний курс психологічних консультацій з метою відновлення спілкування між заявницею та дитиною та налагодження нормальних взаємовідносин між заявницею та її колишнім чоловіком.

В період з 4 лютого по 4 травня 2015 року психолог провів декілька зустрічей із заявницею та окремо з І. Т. і дитиною.

І. Т. не надавав згоду на зустріч заявниці з дитиною; просив заявницю відстрочити виконання рішення про повернення дитини на один рік, в іншому випадку вона не буде бачити свою дитину під час консультацій психолога. Оскільки заявниця відмовилась, І. Т. перешкоджав зустрічам дитини із заявницею.

В кінцевому підсумку психолог встановила, що дитина добре себе почувала у сім'ї її батька разом зі своєю мачухою та зведеним братом, проте І. Т. жодним чином не сприяв відновленню стосунків дитини та заявниці; мета психологічних консультацій досягнута не була.

8 червня 2015 року заявниця зверталася з заявою про порушення кримінального провадження проти І. Т. у зв'язку з умисним невиконанням рішення суду щодо повернення дитини та ймовірним застосуванням ним насильства до доньки в той час, коли заявниця намагалась забрати її до себе. 30 вересня 2016 року прокурор відмовив у відкритті кримінального провадження.

2 червня 2015 року І. Т. звернувся до суду із заявою про встановлення місця проживання дитини разом з ним. Суд першої інстанції відмовив у задоволенні його вимог, зауваживши, що задля відновлення сімейних зв'язків між заявницею та дитиною рекомендовано скласти графік їхніх зустрічей; зазначив, що суттєвих підстав для зміни місця проживання дитини не встановлено, а тому її місце проживання залишається з матір'ю.

29 вересня 2016 року суд апеляційної інстанції відхилив скаргу І. Т.

Зі слів заявниці, станом на 21 березня 2018 року дитина все ще не була їй повернута.

Констатоване порушення (стаття): порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Дата постановлення: 19/03/2019.

Дата набуття статусу остаточного: 19/03/2019 (Комітет).

3. Справи про надання доступу до спілкування та/або усунення перешкод у спілкуванні з дитиною, забезпечення побачень з дитиною батькам або близьким родичам

3.1. CASE OF SHVETS v. UKRAINE

(Application no. 22208/17)

Заявником у цій справі виступав дід В. по батьківській лінії, який скаржився, що органи влади не забезпечили йому доступу до спілкування з онукою.

Після розлучення батьків В. суд визначив місце її проживання разом із матір'ю Д. в м. Херсоні.

У 2015 році заявник порушив цивільну справу, вимагаючи від Д. (матері онуки) надати йому доступ до спілкування з В. та повернути її до м. Києва; заявник також вимагав встановити графік спілкування з онукою у м. Києві.

18 квітня 2016 року Святошинський районний суд м. Києва частково задовольнив позов заявника. Суд вказав, що відповідно до законодавства дід має право спілкуватися з онукою та брати участь у її вихованні, а Д. не може перешкоджати реалізації його права; зокрема, суд встановив графік побачень діда з онукою, і вирішив, що такі побачення мають відбуватись у м. Херсоні в будинку Д. за її присутності. Вимогу про повернення В. до м. Києва суд відхилив як необґрунтовану через відсутність поважних причин для цього.

Заявник подав апеляційну скаргу, стверджуючи, що навіть встановленням графіку побачень суд не зміг вирішити основну проблему, а саме, що рішенням суду першої інстанції не було зобов'язано Д. не перешкоджати йому у спілкуванні з дитиною.

8 червня 2016 року Апеляційний суд м. Києва вказав, що суд першої інстанції належним чином розглянув справу, але вказав, що зустрічі діда та онуки не мають відбуватись у присутності Д. Суд також зазначив у своєму рішенні, що між заявником та Д. не було дружніх відносин, а тому присутність матері під час зустрічей онуки з дідом може негативно вплинути на їхнє спілкування. Рішення суду апеляційної інстанції набрало законної сили.

Заявник подав касаційну скаргу, яку Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ відхилив 14 вересня 2016 року як необґрунтовану.

У період між жовтнем та груднем 2016 року заявник скаржився до поліції, що Д. не виконує рішення суду про надання побачень з онукою.

12 квітня 2017 року Державна виконавча служба відмовила у відкритті виконавчого провадження за рішенням суду від 18 квітня 2016 року з підстав не зазначення в законі способу його виконання.

21 квітня 2017 року заявник звернувся до суду першої інстанції з вимогою встановити спосіб виконання рішення суду від 18 квітня 2016 року та зобов'язати Д. передавати йому онуку в дні побачень, встановлені рішенням суду.

16 червня 2017 року вимоги заявника було задоволено та зобов'язано Д. передавати дитину згідно з графіком побачень з дідом. Д. оскаржила рішення до апеляційного суду.

27 вересня 2017 року Апеляційний суд м. Києва апеляційну скаргу Д. визнав необґрунтованою та відхилив.

Д. подала касаційну скаргу. 23 жовтня 2017 року ВССУ зупинив виконання рішення від 16 червня 2017 року до розгляду скарги по суті. ЄСПЛ не було проінформовано про результати такого розгляду.

24 травня 2018 року за заявою В. (сина заявника) – батька Д. суд першої інстанції встановив місце проживання дитини разом із ним у м. Києві. Рішення суду підлягало негайному виконанню.

30 травня 2018 року державні виконавці забезпечили передачу дитини батькові. З того часу заявник у цій справі мав всі можливості брати участь у вихованні онуки.

Констатоване порушення (стаття): порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Дата постановлення: 23/07/2019.

Дата набуття статусу остаточного: 23/07/2019 (Комітет).

3.2. CASE OF BEGOVIĆ v. CROATIA

(Application no. 35810/14)

Справа стосувалася забезпечення права заявника на побачення зі своїм сином після розлучення, реалізації якого перешкоджала колишня дружина.

19 вересня 1998 року між заявником та Д. М. було укладено шлюб; під час шлюбу 17 квітня 2001 року у них народилася спільна дитина.

1. Основне провадження.

29 січня 2008 року Д. М. було порушено цивільне провадження проти заявника з вимогою розлучення, залишення дитини з нею та покладення обов'язку на заявника сплачувати аліменти. Зазначала, що вони у шлюбі фактично не перебувають після переїзду заявника до іншого міста.

27 березня 2008 року Д. М. уточнила свої позовні вимоги, відповідно до яких просила визначити її тимчасовим опікуном над спільним сином до прийняття судом остаточного рішення. Заявник у свою чергу клопотав про визнання його тимчасовим опікуном до прийняття судом остаточного рішення по справі.

Відповідно до висновку суду від 4 червня 2008 року у цій справі була застосована процедура посередництва та залучено Центр соціального забезпечення Сесвете, який у свою чергу зазначив, що відносини між батьками були напруженими; комунікація не була належною; відносини між дитиною та батьком були проблемними, але дитина потребувала налагодження контакту з батьком.

3 липня 2008 року муніципальний суд постановив рішення про встановлення опіки матері над дитиною та підтвердив право заявника на побачення з дитиною.

Однак, внаслідок поданої Д. М. апеляції рішення суду було скасовано, а справу передано на новий розгляд до муніципального суду.

30 вересня 2008 року рішенням суду шлюб між заявником та Д. М. було розірвано. Судове провадження щодо встановлення опіки над дитиною продовжувався, в ході якого суд запросив експертну думку Загребського центру захисту дітей.

20 січня 2009 року Загребський центр захисту дітей надав свою експертну оцінку щодо стосунків заявника, Д. М. та їхнього спільного сина. Згідно з цим висновком дитина була знервованою через розлучення батьків; Центр рекомендував батькам пройти консультації, а їхньому спільному сину – отримати допомогу психотерапевта.

20 березня 2009 року муніципальний суд постановив друге рішення про встановлення опіки та закріпив графік побачень заявника з сином, а саме – один раз на тиждень, кожен другий вихідний, кожен другий загальнодержавний вихідний та на проведення з сином половини шкільних канікул. Це рішення було знову скасовано апеляційним судом за поданою Д. М. апеляційною скаргою та направлено справу на новий розгляд до муніципального суду.

15 жовтня 2009 року муніципальний суд постановив третє рішення щодо встановлення графіка побачень з дитиною тривалістю дві години кожної середи, кожен другий вихідний та кожен другий загальнодержавний вихідний.

Апеляційна скарга Д. М. на це рішення була відхилена.

Проте надалі, в ході виконання судового рішення, агресія дитини стосовно батька зростала, а тому Центр соціального забезпечення Сесвете подав до суду клопотання про проведення експертної оцінки стосунків батька та дитини; дитина відмовилася від її проходження.

28 вересня 2012 року муніципальний суд провів судове слухання, на якому дитина висловила своє бажання проживати з матір'ю.

12 жовтня 2012 року муніципальний суд постановив рішення про встановлення опіки матері над спільним сином та запровадження побачень з заявником; окрім іншого, суд зобов'язав заявника сплачувати аліменти на дитину.

Обидві сторони провадження подали апеляційні скарги на останнє рішення суду, проте суд апеляційної інстанції відхилив їх.

2. Перший етап виконавчого провадження.

12 лютого 2010 року заявник ініціював виконавче провадження щодо рішення муніципального суду від 15 жовтня 2009 року, вимагаючи зобов'язати Д. М. надати побачення з сином або накласти на неї штраф у разі невиконання рішення суду. Цього ж дня муніципальний суд постановив рішення, за яким Д. М. зобов'язано надати побачення заявнику з дитиною впродовж восьми днів, а у разі невиконання – буде накладено штраф. Д. М. оскаржила рішення до апеляції, яка в свою чергу скасувала попереднє рішення суду та направила справу на новий розгляд до муніципального суду із вказівкою отримати висновок Центру соціального забезпечення.

У свою чергу Центр соціального забезпечення 5 жовтня 2010 року надав висновок, у якому зазначив, що рішення суду про побачення з дитиною має бути виконане, адже в інтересах самої дитини налагодити стосунки з батьком.

11 жовтня 2010 року муніципальний суд ухвалив нове рішення про зобов'язання Д. М. надати побачення заявникові з дитиною; апеляція Д. М. була відхилена.

21 січня 2011 року через невиконання рішення суду Д. М. було оштрафовано муніципальним судом та зобов'язано надати заявникові побачення з сином; у протилежному випадку їй загрожував штраф у більшому розмірі. Однак рішення суду все одно виконане не було.

3 серпня 2011 року муніципальний суд змінив санкцію, яка могла бути накладена на Д. М. у вигляді штрафу у більшому розмірі, на 28 днів позбавлення волі із призначенням додаткового покарання у вигляді штрафу та вказав на її обов'язок забезпечити побачення заявника з сином впродовж восьми днів.

23 квітня 2012 року заявник повідомив суд, що він все ще не спілкувався із сином.

3. Другий етап виконавчого провадження.

30 жовтня 2013 року відбулося судове засідання в муніципальному суді, під час якого Д. М. вказала, що вона не відмовляється виконувати рішення суду, проте їхній син не бажає бачитися з батьком (заявником).

З метою налагодження контакту з батьком у лютому 2014 року муніципальний суд звернувся до Центру соціального забезпечення з метою призначити тимчасового опікуна. 14 квітня цього ж року тимчасовий опікун вказав суду, що Д. М. чинила маніпулятивний вплив на дитину, а отже, небажання бачити заявника не було особистим бажанням дитини, а було нав'язане Д. М.

9 лютого 2015 року муніципальний суд знову постановив рішення про зобов'язання Д. М. надати заявнику побачення з сином; в іншому випадку на неї буде накладено стягнення у вигляді штрафу.

В лютому 2016 році заявник повідомив, що зустрічі з сином все ще не відбулися.

Між іншим 9 червня 2011 року заявник ініціював кримінальне провадження за фактом перешкоджання заходам із захисту дітей.

30 вересня 2018 муніципальний суд визнав Д. М. винною за пред'явленим обвинуваченням та призначив покарання у виді одного року ув'язнення з іспитивним строком на два роки.

Між іншим, 13 жовтня 2008 року Центр соціального забезпечення Сесвете вирішив, що сім'ї необхідна професійна допомога та направив їх до Загребського центру захисту дітей.

1 липня 2010 року Центр прийняв рішення про здійснення нагляду за заявником та Д. М. щодо виконання ними батьківських прав та обов'язків строком на один рік.

25 січня 2012 року такі заходи були знову запроваджені на той самий строк, проте згідно з висновком Центру такі заходи бажаного результату не надали.

Констатоване порушення (стаття): порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Дата постановлення: 13/06/2019.

Дата набуття статусу остаточного: 13/06/2019 (Комітет).

3.3. CASE OF A.V. v. SLOVENIA

(Application no. 878/13)

Справа стосувалася неспроможності органів державної влади сприяти налагодженню контакту та забезпеченню спілкування між заявником та його трьома дітьми після розірвання шлюбу з їх матір'ю.

Заявник перебував в шлюбі, в якому в нього та дружини народилося троє дітей. Згодом, 20 січня 2003 року, шлюб було розірвано.

Ще у листопаді 2002 року заявник разом із дружиною М. уклали договір, у якому врегулювали відносини щодо подальшого спілкування із спільними дітьми.

Однак у червні 2006 року виникла проблема з реалізацією такої домовленості. Примітно, що заявник був позбавлений спілкування з дітьми з липня 2006 по листопад 2008 року.

У липні 2006 року заявник ініціював судовий розгляд щодо усунення перешкод у спілкуванні з дітьми. Психіатр, який також був залучений до судового процесу, зазначив, що діти вважають спілкування з батьком неприємним для себе та відмовляються від нього.

У квітні 2008 року, суд ухвалив, що заявник має право на постійне спілкування зі своїми дітьми один раз на тиждень у присутності шкільного психолога.

Надалі суд апеляційної інстанції ухвалив рішення, що спілкування з дітьми має відбуватись кожну середу у присутності працівника органу соціального захисту, який повинен був сприяти встановленню взаємної довіри між заявником та його дітьми.

Під час останньої зустрічі дітей із заявником (остаточна кількість яких становила 11) діти покинули кімнату, стверджуючи, що вони не бажають бачитись зі своїм батьком.

Після декількох таких зустрічей, проведених під наглядом працівників органу соціального захисту, останній ініціював судовий процес з питання зміни або ж припинення спілкування з дітьми.

У червні 2011 року суд першої інстанції ухвалив рішення, яким спілкування між заявником та його дітьми було припинено, оскільки таке спілкування не відповідало найвищим інтересам дітей та могло викликати психологічні страждання.

Суд апеляційної інстанції відхилив скаргу заявника. Процедура конституційного оскарження також не була успішною.

Надалі заявник звернувся зі скаргою до Інспекції з соціальних питань та до Міністерства праці, сім'ї та соціальних питань. У серпні 2011 року Інспекція ініціювала перевірку, в ході якої було встановлено невідповідність дій органів соціального захисту вимогам закону. За результатами такої перевірки до органу соціального захисту було направлено ряд рекомендацій, які були враховані в квітні 2012 року.

Посилаючись на положення статті 8 Конвенції, заявник стверджував, що рішення національних судів порушили його право на спілкування з дітьми, а суди неправомірно відмовили у сімейній терапії. Також заявник звертав увагу на неналежну роботу органів соціального захисту.

Констатоване порушення (стаття): порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Дата постановлення: 09/04/2019.

Дата набуття статусу остаточного (відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції): 09/07/2019 (Палата).

4. Справи щодо застосування положень Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей

4.1. CASE OF VLADIMIR USHAKOV v. RUSSIA

(Application no. 15122/17)

Справа стосувалася застосування положень Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей (Гаазька конвенція) через те, що колишня дружина заявника вивезла їхню спільну дитину в іншу країну без наміру її подальшого повернення.

Заявник – Володимир Миколайович Ушаков, громадянин Російської Федерації, народився та проживає у м. Вантаа (Фінляндія); з 1999 року заявник має дозвіл на постійне проживання у Фінляндії.

У 2009 році заявник одружився з І. – громадянкою Російської Федерації, яка мала тимчасовий дозвіл на проживання у Фінляндії, що спливав влітку 2015 року.

24 грудня 2012 року у заявника та І. народилась донька В.

Відповідно до законодавства Фінляндії подружжя здійснювало спільну опіку над дитиною. В. отримала тимчасовий дозвіл на проживання, дійсний до грудня 2014 року; у невстановлену дату вона набула російське громадянство.

В січні 2013 року І. була уражена двома інсультами, внаслідок чого її було частково паралізовано, а в подальшому госпіталізовано.

Заявник одноособово здійснював опіку над донькою. Батько І. часто відвідував її під час лікування.

В квітні 2013 року І. було виписано з лікарні, проте рухливість однієї руки та ноги відновлена не була.

Оскільки відносини між заявником та І. ймовірно погіршились, І. в червні 2013 року повернулася до Росії разом зі своїм батьком для подальшого лікування та відновлення.

Донька В. залишилась із заявником.

У липні 2013 року заявник відвіз доньку до його батьків та тітки, які проживали в Норвегії та в період роботи заявника піклувалися про дитину.

Повернувшись до Фінляндії в серпні 2013 року, І. ініціювала провадження, вимагаючи повернення доньки до Фінляндії на підставі Гаазької конвенції. В жовтні 2013 року таке провадження було припинено, оскільки заявник повернув доньку до Фінляндії.

Після процесу розлучення заявника та І., порушеного в серпні 2013 року, районний суд м. Вантаа (Фінляндія) в період між листопадом 2013 року та березнем 2014 року

ухвалив п'ять проміжних рішень, згідно з якими до постановлення рішення по суті заявник та І. здійснюють спільну опіку над В.

14 листопада 2013 року на клопотання заявника про ризик виїзду дитини за межі Фінляндії без його згоди її паспорт було здано на зберігання до поліції.

11 квітня 2014 року шлюб між заявником та І. було розірвано.

Рішенням районного суду м. Вантаа від 23 грудня 2014 року встановлено, що І. здійснює спільну опіку над дитиною разом із заявником, проте дитина має залишитись з батьком; окрім іншого, суд встановив графік побачень І. з В. до 2019 року. Ухвалюючи таке рішення, суд врахував стан здоров'я І. та той факт, що вона мала проходити подальшу реабілітацію; окрім іншого, суд вказав, що у зв'язку із частковою втратою рухливості І. не зможе оперативно реагувати на активну поведінку дитини та запобігати небезпечним ситуаціям.

І. подала апеляційну скаргу на таке рішення, проте 20 листопада 2015 року Хельсінський апеляційний суд відхилив її скаргу та підтримав рішення суду першої інстанції, зазначивши, що заявник та І. здійснюють спільну опіку над дитиною, а тому І. не може покинути Фінляндію з дитиною без згоди на це заявника.

26 лютого 2016 року Верховний суд відхилив касацію І.

Під час апеляційного провадження, 5 лютого 2015 року І. разом з В. прибула до Росії без згоди заявника, та проінформувала заявника про те, що вона не збирається разом з донькою повертатися до Фінляндії.

20 лютого 2015 року заявник звернувся до Міністерства юстиції Фінляндії з заявою про повернення дитини на підставі Гаазької конвенції.

6 серпня 2015 року, після невдалих спроб домовитися з І. щодо повернення дитини до Фінляндії, заявник звернувся до Дзержинського районного суду м. Санкт-Петербурга, вимагаючи повернення дитини до Фінляндії на підставі Гаазької конвенції.

І. заперечувала проти цього: зазначала, що дитина не розуміє фінської мови, вона вже пристосувалась до нового оточення та потребує надання медичної підтримки; вказала, що в заявника наявні психічні розлади. Уповноважений з прав дитини у м. Санкт-Петербурзі вказав, що повернення дитини до Росії не було незаконним, а наявні в дитини хвороби можуть завдати їй фізичної шкоди в разі повернення до Фінляндії.

Проте рішенням Дзержинського районного суду м. Санкт-Петербурга від 2 грудня 2015 року вимоги заявника було задоволено та постановлено негайно повернути дитину до Фінляндії.

3 лютого 2016 року Санкт-Петербурзьким міським судом в порядку апеляційного провадження попереднє рішення суду було скасовано, а у задоволенні вимог заявника повернути дитину відмовлено. Суд вказав, що рішення фінського суду не набрало законної сили, а дії І. щодо повернення дитини до Росії не були незаконними; зазначав, що дитина була інтегрована в російське суспільство, для неї були створені всі необхідні умови, а той факт, що дитина відвідувала дитячий садок, проживаючи в Фінляндії в період з листопада 2014 по січень 2015 року не є підтвердженням інтеграції дитини до фінського суспільства. Заявник оскаржував таку відмову в порядку нагляду та до суду касаційної інстанції, проте його заяви були відхилені.

Окрім іншого, 7 вересня 2016 року Приморський районний суд м. Санкт-Петербурга ухвалив рішення, яким місце проживання В. було встановлено разом з І., і зобов'язано заявника сплачувати аліменти на дитину, починаючи з 8 червня 2015 року.

У подальшому з приводу сплати аліментів було відкрито виконавче провадження; як забезпечувальний захід заявникові було обмежено виїзд з території Росії. Відповідно до цього ж самого рішення заявник не має можливості в'їхати до Росії.

Станом на 13 лютого 2018 року борг заявника зі сплати аліментів складав 494 644 рублів.

Заявник не бачив свою доньку з того моменту, як вона покинула Фінляндію.

Констатоване порушення (стаття): порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Дата постановлення: 18/06/2019.

Дата набуття статусу остаточного (відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції): 18/09/2019 (Палата).

4.2. CASE OF O. C. I. AND OTHERS v. ROMANIA

(Application no. 49450/17)

Справа стосувалася застосування національними судами Румунії положень Гаазької конвенції без врахування ризику застосування насильства до дітей у разі їх повернення до країни постійного проживання, реальність настання якого підтверджувалася наданими заявницею доказами.

Перша заявниця в свій час була одружена з П. Л. Р., громадянином Італії. Пара проживала в Італії; у шлюбі народилося двоє дітей – другий заявник 2008 року народження, та третій заявник 2010 року народження.

12 червня 2015 року сім'я поїхала до Румунії на літній відпочинок. Через декілька днів потому П. Л. Р. повернувся до Італії, очікуючи, що інші члени його сім'ї повернуться в кінці літа.

25 червня 2015 року перша заявниця поінформувала П. Л. Р. про те, що вона не буде повертатися з дітьми до Італії, зазначила, що не бачить спільного майбутнього з ним та що він є жорстоким батьком.

14 вересня 2015 року П. Л. Р. порушив справу про повернення дітей до Італії на підставі Гаазької конвенції.

Перша заявниця заперечила проти скарги; вона стверджувала, що П. Л. Р. був жорстоким батьком, який часто злився на дітей, бо вважав їх неслухняними. Окрім іншого, П. Л. Р. міг бити дітей, в результаті чого на їхніх обличчях були крововиливи, які супроводжувались і носовою кровотечею; він (П. Л. Р., батько дітей) міг бити дітей по вухах, обличчю та сідницях. Іноді П. Л. Р. міг роздягнути дітей та бити їх важкими предметами, ображав і принижував їх. Така жорстокість посилювалася з кожним роком, і, окрім іншого, була застосовною і до першої заявниці (дружини П. Л. Р.).

Вона намагалася втрутитись, проте безрезультатно. Перша заявниця намагалася організувати П. Л. Р. надання медичної допомоги, проте він відмовився.

Зрештою, перша заявниця вирішила знайти притулок з дітьми в Румунії.

На підтвердження своїх свідчень перша заявниця надала відеозаписи їхнього життя в Італії, на яких було зафіксовано акти насилля та жорстокості П. Л. Р. по відношенню до членів його сім'ї.

Бухарестський окружний суд у 2016 році задовольнив скаргу П. Л. Р. щодо повернення дітей. Це рішення підтримав Бухарестський апеляційний суд у 2017 році. Суди встановили, що фізичне насилля до дітей не мало багаторазового характеру, а було поодиноким. Також було зазначено, що в будь-якому випадку органи влади Італії зможуть захистити дітей у разі застосування до них насилля та жорстокості.

Проте органам влади не вдалося виконати рішення про повернення, оскільки діти відмовились повернутися до Італії; наразі всі заявники проживають в Румунії.

Констатоване порушення (стаття): порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Дата постановлення: 21/05/2019.

Дата набуття статусу остаточного: 21/05/2019 (Комітет).

4.3. CASE OF ADŽIĆ v. CROATIA (No. 2)

(Application no. 19601/16)

Справа стосувалася провадження у справі про повернення заявнику, громадянину Сполучених Штатів Америки, дитини, порушеного 13 жовтня 2011 року. Національні суди в цій справі відмовилися зобов'язати повернути сина заявника до Сполучених Штатів після того, як мати дитини (громадянка Хорватії та колишня дружина заявника) у серпні 2011 року «незаконно утримувала» його в Хорватії в контексті Гаазької конвенції.

Так, 15 березня 2012 року національний суд Хорватії, не провівши жодного судового засідання, відхилив запит заявника про повернення йому дитини.

Заявник оскаржив це рішення суду до суду апеляційної інстанції, яка скасувала попереднє рішення та передала справу на новий розгляд із зазначенням необхідності провести слухання.

У ході повторного судового розгляду суд першої інстанції отримав висновок судового-психіатричного експерта щодо питання, чи може бути спричинена психологічна шкода дитині у разі її повернення до США. Після того, 21 травня 2014 року, суд, знову без проведення засідань, повторно відхилив клопотання заявника про повернення йому дитини. Законність та обґрунтованість такого рішення суду було підтверджено судом апеляційної інстанції 22 жовтня 2014 року.

Така процедура повернення дитини вже була предметом розгляду в ЄСПЛ, в результаті чого своїм рішенням від 12 березня 2015 року ЄСПЛ констатував порушення статті 8 Конвенції в цій справі.

Задля відновлення своїх порушених прав заявник звернувся зі скаргою до Конституційного суду, в якій зазначив про порушення його права на справедливий судовий розгляд, зокрема порушення принципу рівності сторін та змагальності у зв'язку з непроведенням судових слухань; стверджував, що відмова у видачі наказу про повернення дитини становить порушення його права на повагу до сімейного життя.

Конституційний суд своїм рішенням від 28 жовтня 2015 року відхилив скаргу заявника.
Констатоване порушення (стаття): порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Дата постановлення: 02/05/2019.

Дата набуття статусу остаточного (відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції): 02/08/2019 (Палата).

Огляд рішень Європейського суду з прав людини, що стосуються дітей та забезпечення їхніх найкращих інтересів. Рішення за період з 01.01.2019 по 01.10.2019 / Відпов. за вип.: Д. П. Мордас, Р. Ш. Бабанли. — Київ, 2019. — 23 стор.

Застереження:

1. Огляд окремих судових рішень, зокрема й їх переклад, здійснюється працівниками департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду з використанням матеріалів, розміщених на веб-сайтах Європейського суду з прав людини:

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>,

<https://hudoc.echr.coe.int>.

2. Огляд рішень здійснюється з метою ознайомлення з їх коротким змістом. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на веб-ресурсах Європейського суду з прав людини.

3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер та не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua